

Боднар О. В.

Обособленное подразделение Национального университета биоресурсов и природопользования Украины
«Бережанский агротехнический институт»

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ УЧЕТА ЗАТРАТ НА ПРОИЗВОДСТВО НЕСТАНДАРТНОЙ ПРОДУКЦИИ

Резюме

Статья посвящена учету затрат на производство нестандартной продукции. Раскрыто документирование брака. Исследованы порядок формирования себестоимости бракованной продукции.

Ключевые слова: затраты на производство, нестандартная продукция, бракованная продукция, брак, себестоимость.

Bodnar O. V.

Separated Unit of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
«Berezhansky Agrotechnical Institute»

CURRENT STATUS COST ACCOUNTING FOR MANUFACTURING NON-STANDARD PRODUCTS

Summary

The article is devoted to keeping the cost of production of non-standard products. Reveals a lack of documentation. Investigated the cost of the procedure of forming defective products.

Key words: production costs, custom products, defective products, lack, cost.

УДК 65.012.8 (477)

Больботенко І. В.

Університет економіки та права «КРОК»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ БАЗИС ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто теоретико-методичний базис організації системи економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності з позиції ітеративного підходу. Досліджено цілі, функції, структуру та процеси економічної безпеки суб'єкта аудиту в сфері внутрішнього та зовнішнього середовища.

Ключові слова: економічна безпека, суб'єкт аудиторської діяльності, ітеративний метод, організація системи економічної безпеки, внутрішнє середовище, зовнішнє середовище.

Постановка проблеми. Економічну безпеку суб'єкта аудиторської діяльності можна представити як складну систему, що взаємодіє із зовнішнім середовищем й перебуває у постійному розвитку. Концептуально проблема економічної безпеки суб'єкта аудиту не вичерпується лише тим, від яких загроз та в який спосіб потрібно забезпечувати захист його життєво важливих економічних інтересів. Більш вагомим є розуміння економічної безпеки як динамічної характеристики, завдяки якій забезпечується життєздатність суб'єкта аудиторської діяльності протягом періоду його життєвого циклу. Багатоаспектність категорії економічної безпеки дозволяє її розглядати як систему окремих підсистем та елементів, що взаємодіють один з одним та зазнають взаємного впливу. Звідси витікає потреба в організації раціональної структури системи економічної безпеки, з огляду на визначені цілі розвитку та існуючі ресурсні обмеження. Причому під організаційною структурою системи розуміється не тільки сукупність її елементів, а й взаємозв'язки між ними. Розробка ефективних запобіжних заходів щодо протидії негативним чинникам екзогенного та ендогенного впливу не може спиратися лише на інтуїтивні припущення та суб'єктивні оцінки. Тому особливого значення набуває проблема розробки теоретико-методичної бази, яка б враховувала особливості цілей, структури, функцій та процесів

економічної безпеки суб'єктів аудиту та трансформувала їх в комплекс відповідних організаційних процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях проблематики економічної безпеки система економічної безпеки суб'єкта господарювання розглядається фахівцями достатньо широко й всебічно. Значна частина науковців, зокрема М.І. Камлик [1, с. 73], Л.І. Донець, Н.В. Ващенко [2, с. 51], Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський [3, с. 25], Л.О. Матвійчук [4, с. 196] визначають систему економічної безпеки підприємства як множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу. Наявне також розуміння системи економічної безпеки підприємства як комплексного утворення, до якого належать суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві [5, с. 84]. Окремі науковці, а саме О.А. Кириченко [6, с. 67-68], В.Д. Зеркалов [7, с. 274], формують поняття системи економічної безпеки як організаційного комплексу, який складається з сукупності організаційних, управлінських, технічних, правових та інших заходів, спрямованих на забезпечення безпеки підприємства.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз літературних джерел засвідчує про наявність двох основних підходів до розуміння поняття «система економічної безпеки підприєм-

ства». Згідно першого система економічної безпеки підприємства розглядається як окремий особливий вид економічної системи підприємства. За другого підходу система економічної безпеки розглядається як особливий вид підсистеми управління в загальній системі управління підприємством. При цьому основна увага науковців зосереджена на визначенні структурних елементів економічної безпеки та взаємозв'язку між ними. Процес організації системи економічної безпеки розглядається, насамперед, виходячи із загального системного підходу. При цьому не враховується специфіка утворення ієрархічної структури, множинність функцій та процесів із забезпечення економічної безпеки в окремих сферах мікро-, макро- та метасередовища функціонування господарюючого суб'єкта. Отже, виникає потреба у поглибленому вивченні цілей, функцій, структури та процесів економічної безпеки. Оскільки взаємодія цих параметрів створює методичний базис для організації ефективної системи економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є визначення теоретико-методичного базису щодо організації системи економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності.

Для досягнення поставленої мети вирішували наступні завдання:

- формулювали модель економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності;
- здійснювали ітеративний аналіз економічної безпеки суб'єктів аудиту шляхом поглибленого вивчення її цілей, функцій, структури та процесів в сфері мікро-, макро- та метасередовища.

Виклад основного матеріалу. Система економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання представляє собою складну цілісність, що утворюється із взаємозв'язків та взаємозалежностей ендogenous, екзогенного та контекстуального середовища. В процесі функціонування суб'єкта аудиту відбувається поєднання підприємницької, фінансової і професійної діяльності, для якої характерна наявність не тільки класичних зв'язків взаємодії між суб'єктом аудиту та замовниками аудиторських послуг, постачальниками, державними органами, а й розширена мережа взаємозв'язків із професійними організаціями та користувачами фінансової звітності. Кожна з груп учасників взаємодії має різні інтереси та владні можливості, поєднання яких безпосередньо впливає на економічну безпеку суб'єктів аудиту. Виходячи з цього, вихідні характеристики складових внутрішнього та зовнішнього середовища набувають специфічних рис, обумовлених як професійними параметрами діяльності суб'єкта аудиту, так і суспільною значущістю інституту аудиту як гаранта прозорості бізнесу.

Організація системи економічної безпеки суб'єкта аудиту передбачає чітке формулювання таких базових параметрів, як цілі, функції, структура та процеси. При цьому змістове осмислення зазначених параметрів має відбуватися не лише в межах окремого внутрішнього чи зовнішнього середовища, а й з чітким усвідомленням наявних взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними.

Виходячи із системного підходу до дослідження економічної безпеки, для побудови моделі економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності, застосуємо ітеративний підхід, запропонований Л.О. Корчевською [8]. Процес ітеративного дослідження передбачає вивчення будь-чого методом послідовних наближень, суть якого полягає в ба-

гатократному повторенні певних дій та операцій. Економічний зміст процесу ітерації зводиться до послідовного розрахунку однотипних ітерацій, які відрізняються лише оброблюваною інформацією, а не складом обчислювальних операцій [8, с. 176].

Ітерації цілей, функцій, структури та процесів в певному середовищі дають змогу дослідити властивості кожного елемента окремо та у його взаємозв'язку з іншими. Послідовні ітерації мають довести обґрунтованість припущень про встановлені властивості, а також надати комплексне уявлення про досліджуване явище в цілому.

Використовуючи ітеративний підхід, автором сформульовано модель економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності (рисунок), що представляє собою спіральну модель, в якій кількість кругів відповідає складовим внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аудиту, зокрема мікро-, макро- та метасередовища. Осмислення цілей, структури, функцій та процесів дозволяє отримати загальне уявлення про економічну безпеку суб'єкта аудиту, пізнати це складне явище як єдине ціле. Всі елементи ітеративної моделі функціонують одночасно й взаємопов'язані між собою. Цілі виступають базисним системоутворюючим фактором, оскільки зумовлюють діяльність системи та її головну властивість – цільове призначення. Структура є каркасом або внутрішньою опорою об'єкту, що зберігає її властивості та взаємозв'язки за наявності мінливих умов. Саме структурні складові визначають життєдіяльність суб'єкта аудиту за існуючих об'єктивних обставин. В свою чергу, функція – це специфічне відображення дії, що обумовлює отримані результати, описує особливості, явні та латентні характеристики. Функція відображає роль економічної безпеки, яку та відіграє в життєдіяльності суб'єкта аудиту в ході його взаємодії з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Процес виступає наслідком діяльності системи, в ході якої відбуваються зміни в початкових характеристиках об'єкта й детально описується алгоритм послідовних дій, необхідних для досягнення поставленої цілі. Процес має пояснити, яким чином структура виконує функцію.

При першій ітерації функція (роль) економічної безпеки суб'єкта аудиту у мікросередовищі має розумітися як механізм дії своєрідного бортового комп'ютера, якому властиве багатофункціональне призначення. При цьому загальні характеристики його функціональної дії дозволяють постійно реєструвати процеси, що відбуваються, одночасно контролювати структуру системи економічної безпеки та кількісні й якісні параметри її елементів, розпізнавати внутрішні загрози та попереджати про зовнішні небезпеки.

Специфіка ендogenous (внутрішнього) середовища визначається параметрами професійної діяльності суб'єкта аудиту та включає такі структурні складові ендogenous компоненти, як фінансова, операційна, кадрова, інформаційна, правова, силова. Суб'єкти аудиторської діяльності можуть безпосередньо впливати на рівень економічної безпеки кожної із зазначених складових. Окрім зазначених складових, фахівці у сфері економічної безпеки виділяють також технологічну, екологічну [5, с. 25], виробничу [9, с. 202], техніко-технологічну, інтелектуальну [10, с. 286] або маркетингову [11, с. 60], складові, які, на думку автора, не здатні коректно відобразити специфіку діяльності суб'єктів аудиту. Природа аудиту

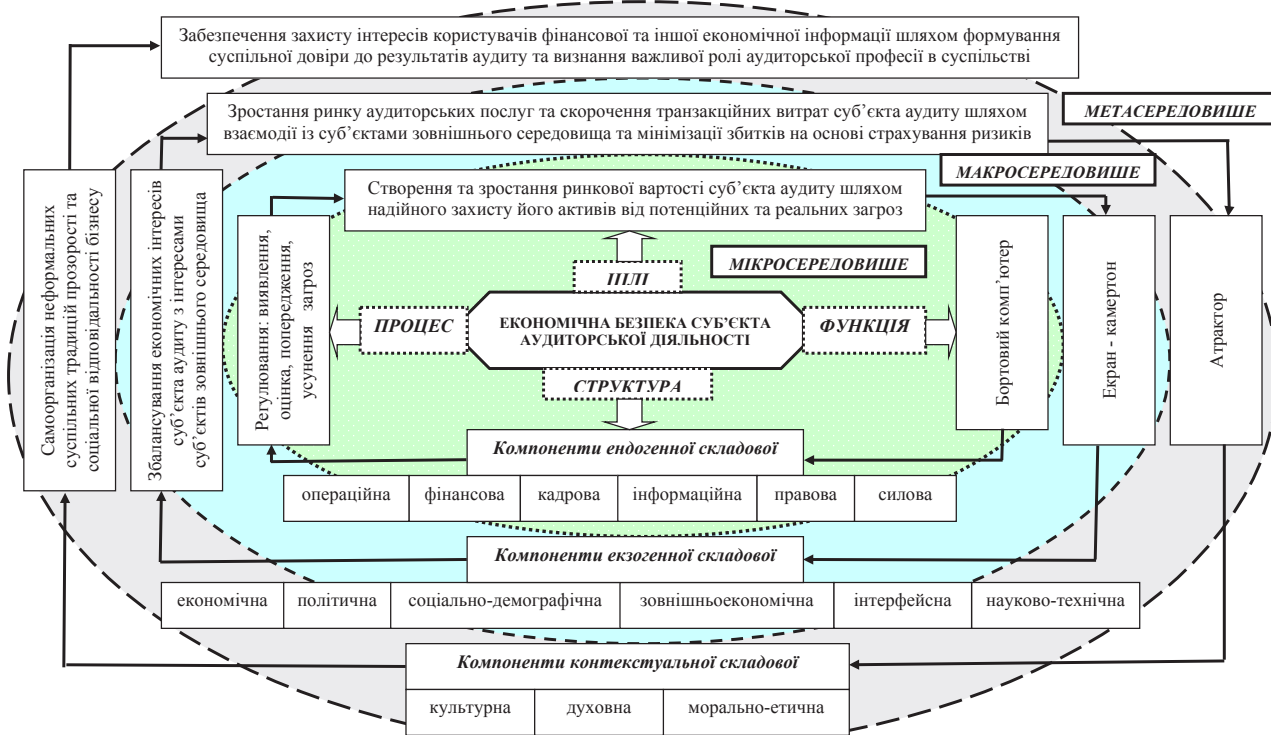

Рис. 1. Модель економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності

Джерело: сформульовано автором на підставі [5, 8]

зумовлює існування специфічних, не властивих іншим видам діяльності ризиків професійного характеру, зокрема професійні ризики аудитора, безпосередньо пов'язані з виконанням ним своїх професійних обов'язків. До чинників, що обумовлюють професійні ризики, належать: рівень професійної компетентності аудитора; морально-етичні й вольові характеристики особистості аудитора; міра відповідальності аудитора перед клієнтами та третіми особами за якість наданих послуг; об'єктивно існуючі обмеження аудиту як форми контролю. У зв'язку з чим вважаємо за потрібне виокремити операційну складову економічної безпеки, яка відобразить основну діяльність аудиторської компанії, задля якої вона створена, тобто надання аудиторських послуг.

Процес першої ітерації – регулювання – полягає у виявленні, оцінці, попередженні та усуненні загроз шляхом запровадження превентивних, захисних та ліквідаційно-відновлювальних заходів. Цей процес спрямований на досягнення цілей економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності в сфері мікросередовища – створення та зростання ринкової вартості суб'єкта аудиту шляхом надійного захисту його активів від потенційних та реальних загроз.

При другій ітерації поєднання цілей, функцій, структури та процесів економічної безпеки суб'єктів аудиту розглядається в площині макросередовища. При цьому функціональне призначення економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності полягає у виконанні ролі своєрідного інтерактивного екрану-камертону, який здатен не тільки уловлювати зовнішні «коливання», а й відповідним чином на них настроюватися, тобто попереджати та усувати неузгодженості в інтересах суб'єкта аудиту та основних груп його стейкхолдерів через формування необхідних та корисних для аудиторської компанії зовнішніх впливів.

У екзогенному (зовнішньому) середовищі можна виокремити дві частини: середовище прямого впливу (мезооточення) та середовище непрямого впливу (макрооточення). До мезооточення належить, насамперед, інтерфейсна складова, яка характеризує надійність взаємовідносин суб'єкта аудиту із замовниками й споживачами аудиторських послуг, регуляторами, контролюючими органами, професійними організаціями аудиторів, кредиторами, контактними аудиторіями. Зазначені суб'єкти взаємодії можуть як протидіяти, так і сприяти досягненню поставлених аудиторською компанією цілей. Ця складова, з одного боку, безпосередньо впливає на економічну безпеку суб'єкта аудиту, з іншого боку, знаходиться під впливом дій самої аудиторської компанії. Проте, з метою вибору оптимальної стратегії дій щодо забезпечення економічної безпеки суб'єкта аудиту інтерфейсну складову доволі важко спрогнозувати. До екзогенного середовища непрямого впливу відносяться такі складові макрооточення, як економічна, політична, соціально-демографічна, зовнішньоекономічна, науково-технічна. Ці складові здійснюють опосередкований вплив на економічну безпеку суб'єкта аудиту, проте аудиторська компанія впливу на них не має. Наслідки впливу таких складових макрооточення легко спрогнозувати. Ці дві частини екзогенного середовища поєднують неможливість управління їх складовими з боку суб'єкта аудиторської діяльності.

Процес другої ітерації базується на збалансуванні економічних інтересів суб'єкта аудиту з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Економічні інтереси суб'єкта аудиту та його зовнішніх стейкхолдерів постійно знаходяться в динамічному русі, випадковий збіг інтересів відбувається доволі рідко. Тому важливо вибудувати баланс інтересів різних рівнів через стратегічну взаємодію суб'єкта аудиту із суб'єктами зовнішнього оточення шляхом

формування довготривалих взаємовигідних відносин. Якщо при формуванні стратегії свого розвитку аудиторська компанія буде враховувати економічні інтереси своїх стейкхолдерів, це сприятиме створенню корисних та необхідних для суб'єкта аудиту зовнішніх впливів. Через збалансування економічних інтересів має досягатися мета зростання ринку аудиторських послуг та скорочення транзакційних витрат суб'єкта аудиторської діяльності.

При третій ітерації функціональна роль економічної безпеки суб'єкта аудиту зводиться до розуміння ролі атратора, який являє собою точку рівноваги, що відповідає стану спокою динамічної системи, до якої вона прагне прийти або до якої притягується. Найбільш простим типом атратора є точка, найбільш складним – хаотичний атратор, який властивий складним непередбачуваним варіаціям, що виявляються з часом [1, с. 180].

До структурних компонент метасередовища суб'єкта аудиту можна віднести духовну, культурну та морально-етичну складові. Складові контекстуального середовища можуть впливати на складові ендегенного та екзогенного середовища або модифікувати зв'язки між ними. Їх не можна прогнозувати, а лише оцінити ймовірність виникнення загроз та створити умови для запобігання небезпекам. Виділення складових контекстуального середовища дозволяє дослідити економічну безпеку суб'єкта аудиту через призму ціннісно-етичного вимірювання людської діяльності та розуміння вагомості й ролі аудиторської професії в суспільстві.

Процес третьої ітерації полягає у самоорганізації (чергуванні організації та дезорганізації, порядку та хаосу, революційних та еволюційних процесів) неформальних суспільних традицій прозорості та соціальної відповідальності бізнесу, формування суспільної потреби в таких життєво важливих цінностях, як традиції якості, професіоналізму, репутації, партнерства тощо. Цей процес спрямований на забезпечення захисту інтер-

есів користувачів фінансової та іншої економічної інформації шляхом формування суспільної довіри до результатів аудиту та визнання важливості ролі аудиторської професії в суспільстві.

Послідовні ітерації цілей, функцій, структури та процесів в площині мікро-, макро- та метасередовища дозволяють отримати загальне уявлення про зміст зазначених параметрів та взаємозв'язок між ними на кожному ієрархічному рівні економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності. При цьому досягнення цілей мікрорівня в жодному разі не виключає, а навпаки, має сприяти досягненню цілей економічної безпеки суб'єкта аудиту в ендегенному та контекстуальному середовищі.

Висновки і пропозиції. Отже, досліджено теоретико-методичний базис щодо організації системи економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності. На підставі системного підходу шляхом логічного узагальнення сформульована модель економічної безпеки суб'єктів аудиторської діяльності, що дозволяє отримати наочне уявлення про таке складне явище, як економічна безпека, як єдине ціле. Завдяки ітераційному підходу досягається можливість осмислити та проаналізувати зміст таких базових параметрів організації системи економічної безпеки, як цілі, функції, структура та процеси, та дослідити взаємозв'язок між ними. Послідовна ітерація зазначених параметрів в сфері мікро-, макро- та метасередовища дозволяє зрозуміти, якими складовими структурної компоненти економічної безпеки суб'єкта аудиту можна управляти, на які можна легко впливати, проте важко прогнозувати і навпаки, які не можна прогнозувати, а можна лише оцінити вірогідність виникнення загроз та створити необхідні умови запобігання негативним впливам. В подальших дослідженнях розглянуті методичні засади організації системи економічної безпеки суб'єкта аудиту слід трансформувати в комплекс конкретних організаційних процедур.

Список літератури:

1. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навчальний посібник / М.І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
2. Донець Л. І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
4. Матвійчук Л.О. Структура системи фінансової безпеки в управлінні підприємством / Л.О. Матвійчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – Т. 3. – С. 194-197.
5. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
6. Управління фінансово-економічною безпекою : навчальний посібник / О.А. Кириченко [та інші] ; за ред. В.С. Сідака. – К. : Дорадо-друк, 2010. – 480 с.
7. Зеркалов Д.В. Экономическая безопасность [Электронный ресурс] : монография / Д.В. Зеркалов. – Электрон. данные. – К. : Основа, 2011. – 587 с.
8. Корчевська Л.О. Ітеративний підхід до дослідження економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4(130). – С. 175-183.
9. Судакова О.І. Удосконалення управління економічною безпекою підприємництва в Україні / О.І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 11. – С. 200-210.
10. Пилипчук А.А. Зміст економічної безпеки підприємства з точки зору ресурсно-функціонального підходу / А.А. Пилипчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4. – Т. 4. – С. 285-287.
11. Лаврова Ю.В. Кізіма К. О. Маркетингова складова в системі управління економічною безпекою підприємства / Ю.В. Лаврова, К.О. Кізіма // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 59-61.

Большотенко И. В.

Университет экономики и права «КРОК»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЙ БАЗИС ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СУБЪЕКТОВ АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

Рассмотрена теоретико-методическая база организации системы экономической безопасности субъектов аудиторской деятельности с позиции итеративного подхода. Исследованы цели, функции, структура и процессы экономической безопасности субъекта аудита в сфере внутренней и внешней среды.

Ключевые слова: экономическая безопасность, субъект аудиторской деятельности, итеративный метод, организация системы экономической безопасности, внутренняя среда, внешняя среда.

Bolbotenko I. V.

University of Economics and Law «KROK»

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF ORGANIZATION OF ECONOMIC SECURITY SYSTEM AUDIT ENTITY

Summary

Considered the theoretical and methodological basis of organization of economic security system of Audit Companies with the position of the iterative approach. Studied objects, functions, structure and processes of economic security of the audit entity in the field of internal and external area.

Key words: economic security, audit entity, iterative method, organization of economic security, internal area, external area.

УДК 657.1:005.934

Боримська К. П.

Житомирський державний технологічний університет

РИЗИК РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ ТА ОЦІНКА ЙОГО РЕАЛЬНОЇ ВАРТОСТІ В СИСТЕМІ ІНТЕГРОВАНОГО КАТАЛАКТИЧНОГО ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах динамічного розвитку інформаційних процесів в економіці нагальною необхідністю виступає побудова цілісної облікової інформаційної системи, що відповідає стратегії управління підприємством і новій ідеології неінституціонального управління інвестиційними процесами. У статті розкрито проблеми управління інвестиційними ризиками на основі комплексної взаємодії систем інвестиційного ризик-менеджменту та інтегрованого каталактичного бухгалтерського обліку.

Ключові слова: інвестиційні проекти, методологія інтегрованої каталактичної системи облікового забезпечення системи економічної безпеки підприємства, інвестиційний ризик-менеджмент.

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняної економіки в сучасних умовах господарювання неможливий без реалізації комплексу інвестиційних проектів в різних сферах підприємницької діяльності: промисловості, сільському господарстві, сфері послуг і т. д. Разом з тим реалізація інвестиційних проектів пов'язана з безліччю ризиків, які можуть зробити істотний вплив на економічну ефективність підприємницької діяльності, зробити проект збитковим.

Негативний вплив низької якості управління ризиками на економічну ефективність інвестиційних проектів підтверджується численними прикладами, коли підприємства мають проблеми з нестачею залучених коштів для повного фінансування проектів, появою на ринку нових конкурентів, проблемами з набором персоналу при сприятливій ситуації на ринку праці тощо – тобто цілою низкою факторів макрозовнішнього середовища, які становлять потенційну й реальну загрозу порушення економічної безпеки як інвестора, так і суб'єкта господарювання.

Існуючі наукові і офіційні методичні рекомендації з оцінки ефективності інвестиційних проектів не забезпечують якісного методичного апарату

врахування ризиків. За таких умов надзвичайної актуальної набуває теоретичне обґрунтування та розробка в контексті концепції інтегрованого каталактичного облікового забезпечення системи економічної безпеки підприємства пріоритетних методологічних напрямків розвитку облікового інструментарію управління джерелами фінансування інвестиційних проектів підприємств в сучасних умовах, у тому числі в умовах ризику і невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомий внесок у розвиток теорії дослідження інвестиційних проектів внесли такі зарубіжні вчені, як Дж. Бернал, Я. Ван Дейн, А. Кляйнкехт, с. Кузнець, Г. Менш, Е. Менсфілд, Ф. Ніксон, І. Перлакі, Е. Роджерс, Б. Санто, Б. Твіс, Р. Фостер, В.Д. Хартман, Й. Шумпетер та ін.

Питання бухгалтерського обліку інвестиційної діяльності знайшли відображення в працях видатних вітчизняних та зарубіжних дослідників: Д. Александрова, А.С. Бакаєва, М. Барт, М.І. Бондара, О.С. Бородкіна, Р. Болла, Е. Бріттон, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, Р. Гебхардта, В.Р. Гетьмана, Л.М. Гніліцької, Л.В. Горбатової, П.Є. Житного, Е. Йориссен, О.В. Кантає-